

“AKLIN VE SAĞDUYUNUN
KİTLELERİN DUYGULARINA KARŞI
İHANETİYLE SAVAŞACAKTİM.”

STEFAN

ZWEIG

DÜNÜN
DÜNYASI

15. BASKI

Çeviri: KASIM EĞİT - YADİGAR EĞİT

♥ can
modern

STEFAN ZWEIG
DÜNÜN
DÜNYASI
BİR AVRUPALININ ANILARI

Can Modern

Dünün Dünyası, Stefan Zweig

Almanca aslından çevirenler: Kasım Eğitim - Yedigöller Eğitim

Die Welt von Gestern: Erinnerungen eines Europäers

© 1985, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1985

15. basım: Temmuz 2020, İstanbul

Bu kitabın 15. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Yeşim Tükel

Düzeltili: Burçak Başpınar, Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3343-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733437

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG
DÜNÜN
DÜNYASI
BİR AVRUPALININ ANILARI

OTOBİYOGRAFİ

Almanca aslından çevirenler
KASIM EĞİT - YADİGAR EĞİT

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düğün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Joseph Fouché, 1996

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Amerigo, 2005

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığı Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

*Üç Usta: Balzac, Dickens,
Dostoyevski*, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

O muydu?, 2018

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalikle kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümlenmeler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanarak 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

KASIM EĞİT, 1948'de Adana'da doğdu. Doktorasını 1978 yılında Almanya'da Ruhr Üniversitesi'nde yaptı. Edebiyatbilim ve çeviribilim uzmanı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi eski dekanı ve Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü eski başkanı ve öğretim üyesi. Friedrich Dürrenmatt'ın *Duruşma Gecesi*, Stefan Zweig'in *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar*, *Değişim Rüzgârı* ve *Mary Stuart*, Heinrich Böll'ün *Frankfurt Dersleri* ve *Melek Sustu*, Theodor Fontane'nin *Effi Briest*, Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*, *Değişen Kafalar* ve *Dolandırıcı Felix Krull'un İtirafı* adlı yapıtları dilimize kazandırdı.

YADİGAR EĞİT, 1951'de İstanbul'da doğdu. Yüksek öğrenimini Ruhr Üniversitesi ve Ege Üniversitesi'nde tamamladı. Dilbilim ve Çeviribilim uzmanı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi. Heinrich Böll'ün *Solgun Köpek* ve *Melek Sustu*, Thomas Mann'ın *Buddenbrooklar*, *Değişen Kafalar* ve *Dolandırıcı Felix Krull'un İtirafı*, Stefan Zweig'in *Mary Stuart* adlı yapıtlarını dilimize kazandırdı.

“Zamana bizi aradığı yerde rastlayalım.”

Shakespeare, *Cymbeline*

İçindekiler

Önsöz	13
Güvenli Dünya	19
Önceki Yüzyılda Eğitim	50
<i>Eros Matutinus</i>	93
<i>Universitas Vitae</i>	120
Paris, Ebedî Gençlik Şehri	158
Kendimi Bulma Yolunda Yürüdüğüm Dolambaçlı Yollar.....	196
Avrupa'dan Dışarıya	216
Avrupa Üzerindeki Parıltı ve Gölgeler.....	231
1914 Savaşı'nın İlk Anları	255
Düşünsel Kardeşlik Uğruna Verilen Savaşım	281
Avrupa'nın Kalbinde	300
Avusturya'ya Dönüş	329
Yeniden Dünyada	355
Güneşin Batışı	379
<i>İncipit Hitler</i>	415
Can Çekişen Barış	449

Önsöz

Kendimi önemli bir kişi olarak görmediğim için yaşamöykümü başkalarına anlatmak bana hiçbir zaman cazip gelmemiştir. Ana kahramanı, daha doğrusu odak noktası ben olan bir kitap yazma yürekliliğini gösterebilmem için, tek bir kuşağın yaşamak zorunda kaldığı olaylardan, felaketlerden ve çetin sınavlardan çok daha fazlası gerekliydi. Yazdıklarımı kendimi öne çıkarmayı hiç düşünmedim, ben olsa olsa slaytlı bir sunum sırasında açıklama yapan bir kişi gibi yazıyorum; zaman resimleri ortaya koyuyor, bense onlara sadece sözcükleri ekliyorum; anlattıklarım aslında *benim* kendi yazgım olmayacak, aksine bütün bir kuşağın, tarih boyunca hiçbir kuşağın çekmediği kadar büyük acılar çeken bir kuşağın yazgısı olacak. Hepimizin, hatta en küçük ve en önemsiz olanımızın bile iç dünyası, Avrupa kıtamızda sürekli yaşanan, yanardağ patlamaları kadar şiddetli sarsıntılarla altüst edildi. Ben bütün bu sayısız patlama ve sarsıntıların arasında kendimde tek bir üstünlük görüyorum, o da yer sarsıntılarının en şiddetlilerinin olduğu yerde bir Avusturyalı, bir Yahudi, bir yazar, bir hümanist ve barışsever olarak bulunmuş olmaktan kaynaklanan üstünlüktür. Bütün bu patlamalar ve sarsıntılar benim evimi ve varlığımı üç kez yerle bir edip eskiyle, geçmişimle olan bütün bağlarımı kopardı ve beni acımasızca çok iyi tanıdığım bir boşluğa, “Ne yapayım, nereye gideyim?” boşluğuna fırlatıp attı. Ama ben bundan şikâyetçi değildim; çünkü tam da yersiz yurtsuz kalan biri yeni bir düşünce yapısıyla özgürleşir; sadece hiçbir şeyle bağı kalmamış insanlar artık hiçbir şeyden çekinmezler. Böy-

lece gemiŖi ve gemiŖte yaŖananları olduğu gibi anlatmanın en azından baŖlıca koŖulunu, yani içtenlik ve tarafsızlığı yerine getirebileceğimi umuyorum.

İŖte ben bütün köklerinden, hatta bu kökleri besleyen topraklardan koparılmıŖ biri olarak, bu dönemleri tüm çıplaklığıyla yaŖayan ender kiŖilerden biriyim. 1881 yılında büyük ve görkemli bir imparatorluk olan Habsburg monarŖisinde dünyaya geldim, ama siz onu harita üzerinde boŖuna aramayın çünkü arkasında hiçbir iz bırakmadan silinip gitti. Viyana’da, uluslar üstü bir anlayıŖın hüküm sürdüğü o iki bin yıllık metropolde büyüdüm ama bir Alman vilayetine dnŖmeden önce, cina-yet suçu iŖlemiŖ bir cani gibi oradan ayrılmak zorunda kaldım. Edeb eserlerim, yazıldığı dille birlikte yakılıp kl oldu, oysa kitaplarım o ülkede milyonlarca okura ulaŖmıŖ, onların dostluğunu kazanmıŖtı. Ben Ŗimdi hiçbir yere ait değilim, her yerde bir yabancı ve en iyi ihtimalle bir konuk durumundayım. Kendime vatan olarak seçtiğim Avrupa’yı da, sürdürülen kardeŖ savaŖlarında kendi kendini baltalarcasına ikinci kez darmadağın olduğundan beri, bütünüyle kaybettim. Tarihin akıŖı içinde aklın yenik dŖmesine, Ŗiddetin en vahŖi zaferine tanıklık etmek zorunda kaldım. Sahip olduğumuz yüksek dŖnce düzeyinden böylesine bir ahlaki çöküntü içine dŖmek baŖka hiçbir kuŖaĐın baŖına gelmemiŖtir, bunu vnle değil, utançla kaydediyorum. Sakalımın çıkmaya baŖlamasından saıma ilk akların dŖmesine kadarki kısacık dönemde, sadece elli yılda, baŖka zamanlarda on kuŖaĐın yaŖayacaĐı köklü deĐiŖimler ve dnŖmler oldu. Ve bunlar bize çok ama çok ağır geldi. Bugnm dnlerimden, ykseliŖlerim ve yıkılıŖlarım birbirinden o kadar farklı ki, zaman zaman tek bir yaŖam değil de, birbirinden tamamen farklı yaŖamlar srdrdĞm dŖndĐm oluyor. Çünkü üstünde dŖnmeden, “Hayatım,” dediğimde, hemen arkasından, “Hangi hayatın?” diye kendi kendime sormadan edemiyorum. Dünya savaŖlarından önceki mi? 1. Dünya SavaŖı’ndan önceki mi, 2. Dünya SavaŖı’ndan önceki mi, yoksa bugünkü hayatım mı? Bazen, “Evim,” dediğimi fark ediyorum, ama vaktiyle oturduğum evlerden hangisini kastettiğimi, Bath’daki evimizi mi, ya da Salzburg’dakini mi, yoksa Viyana’daki aile ocağımızı mı kastettiğimi bilemiyorum. Ya da, “Bizde,” derken, İngilizlere ve Amerikalılara ne kadar az aitsen, aslında yurdu-

mun insanlarına da o kadar az aidim; oralarla artık organik bir bağımın kalmadığını, ama burayla da tam olarak bütünleşmediğimi anımsadığımda ister istemez içim ürperiyor. Hislerim, doğup büyüdüğüm dünya ile bugünün dünyasının ve ikisinin arasındaki birbirlerinden tamamen farklı dünyalara dönüştüğünü söylüyor bana. Benden daha genç dostlarıma 1. Dünya Savaşı öncesi yaşananları anlatırken, şaşkınlık içinde sordukları sorulardan, benim için olağan gerçekler sayılan şeylerin, onlar için tarihsel bir olay ya da aklın almayacağı bir şey olduğunu anlıyorum. İçimdeki gizli duygu, onlara hak vermem gerektiğini söylüyor: Çünkü bugünümüzle dünümüz ve önceki günümüz arasındaki bütün köprüler yıkılmış bulunuyor. Bizzat ben bile tek bir yaşamın –kuşkusuz çok büyük tehlikelerle ve zorluklarla dolu bir yaşamın– daracık mekânına böylesine çok ve değişik olayların sıkıştırılmasına şaşırmadan edemiyorum; üstelik bunları atalarımın yaşam biçimleriyle karşılaştırınca, daha çok şaşıyorum. Babam, büyükbabam ne görmüşlerdi ki? Hepsinin hayatları tekdüzeydi. Başından sonuna kadar tek bir hayat sürdürdüler. Yükselişleri, çöküşleri, sarsıntıları ve tehlikeleri olmayan, küçük gerilimler ve dikkat çekmeyen geçişlerden ibaret bir yaşam biçimiydi onlarınki. Zamanın dalgası onları hep aynı uyumla beşikten mezara kadar, rahat ve sessiz bir şekilde taşıdı. Aynı ülkede, aynı şehirde ve hatta çoğu kez aynı evde yaşayıp gittiler. Dış dünyada olup bitenler, sadece gazete sütunlarında gözlerine çarpıyor, odalarının kapısından içeri girmiyordu. Kuşkusuz onların zamanında da bir yerlerde savaş oluyordu ama bugünün boyutlarıyla karşılaştırılınca bunlar küçük küçük savaşlardı, sınırdan çok uzakta oluyor, top sesleri duyulmuyor, yarım yıl sonra da tarihin sayfalarında kuru bir yaprak olup unutulup gidiyor ve eski hayat kaldığı yerden yeniden başlıyordu. Ama bizim kuşak için hiçbir şeyin geri dönüşü olmadı, geçmişten bize hiçbir şey kalmamıştı, hiçbir şey geri gelmiyordu; eskiden her ülkeye, her yüzyıla çok tutumlu davranan tarih, bizleri bütünüyle olayların içine sürüklüyordu. Bir kuşağın başına belki bir ihtilal, bir başka kuşağın başına bir hükümet darbesi, üçüncü bir kuşağın başına bir savaş gelmiştir, dördüncü bir kuşak sadece açlık ve sefaletle, beşinci bir kuşak ise devlet iflasiyla karşı karşıya kalmıştır. Bazı şanslı ülkeler ve kuşakların bütün bu yaşananlardan haberi bile olmamıştır.

Ama bugün altmışına gelmiş ve aslında yaşanacak bir parçacık ömrü kalmış bizler, neler görmedik, neler çekmedik, neler yaşamadık ki! Akla gelebilecek her türlü felaketle dolu bir kataloğu başından sonuna kadar okuduk (ama yine de son sayfasına gelemedik). Ben tek başıma insanlığın en büyük iki savaşını yaşadım, hatta başka başka cephelerde, birini Alman cephesinde, ötekini karşı cephede yaşadım. Bireysel özgürlüğümün en yüksek basamağına ve biçimine savaştan önce ulaştım ama sonra yüzlerce yıldan beri en derindeki basamağını da tanımış oldum, yüceltildim ve horlandım, özgür oldum ve özgürlüğümü kaybettim, zengin oldum ve yoksulluğa düştüm. Mahşerin tüm solgun atları yaşamımın üzerinden geçti: Devrimler ve açlık, paramızın değer kaybetmesi ve terör, salgın hastalıklar ve göçler gibi büyük felaketler atlattım; büyük kitle ideolojileri gözlerimin önünde gelişip yayıldı, İtalya'da faşizmin, Almanya'da nasyonal sosyalizmin, Rusya'da Bolşevizmin iktidara gelişini gördüm, ama bütün bunların hepsinden çok daha tehlikeli, bütün bulaşıcı hastalıkların başı olan ve Avrupa'mızın çiçekler gibi açan kültürünü zehirleyen nasyonalizmin ortaya çıkışını gördüm. İnsanoğlunun hiç beklenmedik bir şekilde, çoktan beri unutulduğu sanılan barbarlığın ve onun bilinçli ve programlı insanlık düşmanı dogmalarının tuzağına düşürülmesine çaresizce tanıklık etmek zorunda kaldım. Yüzyıllardan beri ilan edilmemiş savaşlar, toplama kampları, işkenceler, toplu soygunlar ve savunmasız şehirlerin bombalanması gibi son elli kuşağın hiçbirinin yaşamadığı ve dilerim ileride de yaşamak zorunda kalmayacağı en iğrenç vahşiliklere tanık olduk. Ama bu süreç içinde bütün bu yaşadıklarımın tersini de gördüm. Dünyamızı ahlaki bakımdan bin yıl geriye götüren aynı insanlık, teknikte ve tinsel düşüncede hayal bile edilemeyecek başarılar elde etti, milyonlarca yılda ulaşılabileni bir kanat çırpışıyla aşmayı başardı: Gökyüzü uçaklarla ele geçiriliyor, bir insanın ağzından çıkan söz aynı anda yerküreden gönderilerek uzaya hâkim olunuyor, atom parçalarına ayrılıyor, en kötü ve hiç iyileşmez sanılan hastalıklar iyileştiriliyor ve neredeyse her gün daha dün gerçekleşmesi mümkün görülmeyen şeyler mümkün kınıyordu. Yaşadığımız şu âna kadar, bir bütün olarak insanlık hiç böylesine şeytanca hareket etmemiş ve bir yandan da böylesine tanrısal başarılarla ulaşmamıştı.

Bu gerginlik ve sürprizlerle dolu dramatik yaşamımızı anlatmanın benim için bir görev olduğunu düşünüyorum, çünkü –tekrar edeyim– her birimiz bu inanılmaz değişimlerin tanığı olduk, daha doğrusu tanığı olmaya mecbur bırakıldık. Eski kuşakların aksine bizim kuşağın kaçıp bir kenara çekilmesi söz konusu değildi; bizler yaşananların artık eşzamanlı düzenleniyor olması sayesinde hep zamanın bir parçası olduk. Şanghay'a atılan bombaların bütün evleri yıkıp yerle bir ettiğini, daha yaralılar dışarı çıkarılmadan Avrupa'daki evlerimizde öğreniyorduk. Denizlerin ötesinde binlerce mil uzaklıkta olup bitenler, gözlerimizin önünde tüm çıplaklığıyla canlanıyordu. Olup bitenleri ânında öğrenmemize ve bunların içine çekilmemize karşı hiçbir korunmamız, hiçbir güvencemiz yoktu. Kaçıp kurtulacağımız hiçbir bir ülke, satın alabileceğimiz bir huzur kalmamıştı. Yazgımızın eli sürekli üzerimizdeydi ve hiçbir yerde peşimizi bırakmıyor, bizi doyumsuz bir oyunun içine çekiyordu.

Devletin isteklerine sürekli boyun eğmek, en ahmakça politikalarına alet olmak, her türlü gerçektışı değişikliğe uyum sağlamak zorundaydık; ne kadar karşı çıkmaya çalışsak ve direnssek de, birlikteliğe zincirlenmiştik, bu birliktelik karşı konulmaz bir şekilde herkesi önüne katmış götürüyor ve hiç kimse buna karşı çıkamıyordu. O günleri yaşayan ya da daha doğrusu acımasızca yaşamak zorunda bırakılan bir kimse –soluk alıp dinlenecek pek zamanımız yoktu– atalarının yaşadığı tarihsel olaylardan çok daha fazlasını görmüş ve yaşamıştır. Bizler bugün de yeni bir dönemeç, yeni bir bitiş ve yeni bir başlangıç dönemindeyiz. Dolayısıyla, geriye dönüp yaşadıklarımı belli bir tarihle sonlandırmayı istemekle kesinlikle amaçsız hareket etmiş olmuyorum. Çünkü 1939 yılı Eylül ayının o malum günü, biz altmış yaşındakileri eğitmiş ve yetiştirmiş olan o dönemin tarih sayfasına düşülen kesin kayıt, nihai bir sondur. Ama bizler çöküşüne tanık olduğumuz bu yapıya ait küçücük bir gerçeği bile sonraki kuşaklara ulaştırabilirsek, boşuna kürek çekmiş olmayacağız.

Anılarımı kâğıda dökmeye çalışırken kanımca hiç uygun olmayan, ancak zamanımız için son derece karakteristik olayların bilincindeyim. Ben bu anıları savaşın ortasında yazıyorum, onları gurbette ve hafızama en küçük bir gereksinim

duymadan yazıyorum. Kaldığım otelin odasında kitaplarımdan tek bir nüsha yok; ne tek bir satır not var ne de dostlarımdan yazdığı mektuplar. Hiç kimseden ve hiçbir yerden bilgi alamıyorum, çünkü dünyanın hiç bir yerinde posta çalışmıyor ya da sansürle engelleniyor. Bizler vapurun, trenin, uçağın ve posta teşkilatının olmadığı yüzlerce yıl öncesinde olduğu gibi, birbirimizden yalıtılmış halde yaşamak zorunda bırakıyoruz. Bütün geçmişimden geriye kalan tek şey, alnımın arkasında taşıdıklarımıdır. Diğerleri şu anda benim için ulaşılamaz ya da kaybolmuş belgelerdir. Ama bizim kuşak, kaybolanın arkasından yas tutmama sanatını çok iyi öğrendi; belgelerin ve öteki ayrıntıların kaybolması, yazacağım bu kitap için belki de bir kazanım olacaktır. Çünkü ben, belleğimizi *bir* şeyi tesadüfen muhafaza eden, *diğerlerini* ise tesadüfen kaybeden bir unsur olarak değil, bilerek düzene koyan ve bilgece bir şekilde devredışı bırakan bir güç olarak değerlendiriyorum. İnsanın kendi yaşamından unuttuğu her şey, aslında bir içgüdüyle çoktan unutulmaya mahkûm olmuş şeylerdir. Sadece benim bizzat muhafaza etmek istediğim şeyin başkaları için de muhafaza edilmeye hakkı vardır. Ey anılar, benim yerime siz konuşun ve seçimi siz yapın öyleyse, tarihin karanlık sayfalarında unutulup gitmeden, hiç olmazsa yaşadıklarımı ayna tutun!

Güvenli Dünya

“Sessiz, birlikte ve sakince büyüyüp gelişirken
Birden attılar bizi dünyanın ortasına;
Çarpıyor bize yüz binlerce dalga,
Kışkırtıyor bizi yaşadıklarımız, bazıları hoşumuza gidiyor,
Sıkıyor canımızı bazıları ve zaman zaman
Hafiften bir huzursuzluk duygusu git geller yaşıyor içimizde;
Duyumsuyoruz ve duyumsadıklarımız
silip götürüyor dünyanın renkli karmaşasını.”

Goethe

İçinde doğup büyüdüğüm 1. Dünya Savaşı'ndan önceki dönem için uygun bir ifade bulmaya çalışırsam, sanırım şöyle dersem en doğru olanı söylemiş olurum: Bu dönem güvenlik bakımından altın çağıdı. Neredeyse bizim bin yıllık Avusturya İmparatorluğumuzda her şey devamlılık esasına dayalıydı ve devlet bu devamlılığın en büyük güvencesiydi. Devletin vatandaşlarına tanıdığı haklar, halkın özgür iradesiyle seçtiği temsilcisi parlamento tarafından onaylanmış ve herkesin sorumluluğu kesin olarak belirlenmişti. Ulusal paramız olan Avusturya kronu, pırıl pırıl altın paralar olarak elden ele dolaşıyor, böylece gücünü ve sağlamlığını göstermiş oluyordu. Herkes

eline ne kadar para geçtiğini ya da kendisine ne kadar verildiğini, neyin serbest neyin yasak olduğunu bilirdi. Her şeyin bir standardı, belli bir ölçüsü ve ağırlığı vardı. Parası olanlar, yılda ne kadar faiz alacağını hesaplayabilirdi. Memurlar ve subaylar terfi edeceği ve emekliye ayrılacağı tarihi takvim üzerinde görebilirdi. Her ailenin belirli bir bütçesi vardı, konut ve beslenme için ne kadar paraya ihtiyaç duyulduğu, yaz tatilleri ve etkinlikler için kaç para ayrılması gerektiği bilinirdi. Ayrıca doktor ve hastalık gibi önceden öngörülemeyen giderler için az da olsa bir miktar para mutlaka bir kenara konurdu. Evi olanlar, bunun çocukları ve torunları için güvenli bir baba ocağı demek olduğunu bilirlerdi, mal mülk ve işyerleri kuşaktan kuşağa miras kalırdı; yeni doğan bir bebek henüz daha beşiğindeyken, gelecek için az da olsa bir güvencesi olsun diye kumbaraya ya da tasarruf sandığına ilk gümüş sikke atılırdı. Bu büyük imparatorlukta her şey sağlam ve yerli yerindeydi ve en tepede de yaşlı imparator bulunurdu; ama vakti zamanı gelip imparator öldüğünde, o zaman yerine başka birinin geçeceği ve bu iyi işleyen düzende hiçbir değişiklik olmayacağı bilinir (ya da öyle sanılırdı). Savaşı, düzene başkaldırmayı ve ayaklanmayı kimse aklına bile getirmezdi. Aklın ve düzenin hâkim olduğu böyle bir dönemde kökten değişimler ve zorbalıklar kesinlikle mümkün görünmüyordu.

İşte bu güvenlik duygusu milyonların sahip olduğu en değerli hazine ve ortak yaşamın ülküsüydü. Yaşam ancak böylesine güçlü bir güven duygusuyla değer kazanıyor ve giderek daha geniş çevreler, bu çok değerli hazineden pay almaya çalışıyordu. Bu değerli hazineden önceki sadece mal mülk sahibi kimseler yararlanıyordu ama daha sonra büyük halk kitleleri de buna katılmaya başladılar. Güvenliğin altın çağı olan bu yüzyıl aynı zamanda

sigorta sisteminin de altın çağı olmuştu. Herkes evini yangına ve hırsızlığa, tarlasını doluya ve doğal afetlere, vücudunu da kazalara ve hastalıklara karşı sigorta ettiriyordu; yaşlılık için hayat sigortası yaptırılıyor ve kız çocuklarının beşiğine, ilerideki çeyiz giderleri için bir poliçe asılıyordu. Sonunda çalışanlar da örgütlenerek hak ettikleri ücrete ve sağlık sigortasına kavuştular. Hizmetçiler ve uşaklar yaşlılık sigortası için para biriktiriyor, ölümleri halinde defin işlemleri için cenaze sandığına para yatırıyorlardı. Zira sadece geleceğini güvence altına alabilenler, yaşadıkları günlerin tadını gönül rahatlığıyla çıkarabiliirdi.

Bireyin yaşamdaki en küçük boşluğu bile, yazgının her türlü saldırısına karşı koruyabileceğine dair bu etkileyici güven duygusunda, düzgün ve alçakgönüllü bir hayat anlayışı benimsenmiş olmasına rağmen yine de büyük ve tehlikeli bir kendini beğenmişlik vardı. 19. yüzyıl, liberal idealizmiyle “bütün dünya görüşlerinin en iyisi” olma yolunda dümdüz ve hiç sapmadan yürüdüğüne içtenlikle inanıyordu. Savaşlarla, açlık, sefalet ve isyanlarla dolu eski çağlar hor görülüyordu çünkü bunlar insanlığın henüz daha kendini idare etmekten yoksun ve yeterince aydınlanmamış dönemleriydi. Şimdi ise en son kötülüğün ve zorbalığın bile bütünüyle ortadan kaldırılması için yalnızca birkaç on yıl yeterliydi. Aralıksız ve hiç durmadan devam eden “ilerleme”ye duyulan inanç, o dönemde gerçekten de dinî bir güce sahipti, insanlar buna Kutsal Kitap’tan daha çok inanıyordu. İlerlemenin öğretisi ve mesajı, tekniğin ve bilimin hemen her gün ortaya çıkan yeni yeni mucizeleriyle en inandırıcı biçimde kanıtlanmış oluyordu. Bu huzurlu ve güven dolu yüzyılın sonuna doğru genel olarak hızlı ve çok yönlü bir yükselişin yaşandığı gittikçe daha çok dikkat çekmeye başlamıştı. Geceleri sokakları solgun ışıkların yerine elektrikli lam-

balar aydınlatıyor, dükkânların ve mağazaların baş döndürücü parıltısı anacaddelerden kenar semtlere kadar yayılıyordu. İnsanlar telefon sayesinde en uzaktakilerle konuşmaya ve artık atların çekmediği arabalarla çok daha yüksek bir hızla ve uçarcasına yol almaya başlamış, hatta havada kanatlarını açarak İkaros'un düşünüyü gerçekleştirmişlerdi. Konfor, lüks konutlardan sıradan burjuvaların evlerine kadar girmişti, artık su kuyudan ya da dışarıdan taşınmıyor, ocaklarda bin bir sıkıntı çekilerek ateş yakılmıyordu, hijyen iyice yaygınlaşmış, pislik ortadan kalkmıştı. Sporla bedenleri güçlenmeye başladığından beri insanlar daha güzelleşmiş, daha güçlü ve daha sağlıklı olmuşlardı. Sokaklarda sakat, guatrlı, kötürüm insanlara gittikçe daha az rastlanıyordu. İşte bütün bu mucizeler, ilerlemenin başmeleği bilim sayesinde oldu. Toplumsal alanda da büyük ilerlemeler kaydedilmişti, bireylere her yıl yeni yeni haklar tanınmış, adalet daha yumuşak ve daha insancıl olmaya başlamıştı, hatta sorunların en büyüğü olan halk kitlelerinin yoksulluğu da artık üstesinden gelinebilecek bir sorun gibi görünmüyordu. Seçme hakkı giderek daha geniş çevrelere tanınmaktaydı ve halk, çıkarlarını meşru yollardan savunma imkânına kavuşmuştu. Sosyologlar ve profesörler, işçi sınıfının yaşam koşullarını daha sağlıklı ve daha tatmin edici hale getirmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Bu yüzyılın, ulaştığı başarıya sevinmesinde ve geride bıraktığı her on yılı daha iyi on yılların ilk adımı olarak görmesinde şaşılacak ne var ki? Avrupa halkları arasındaki savaşlar gibi barbarca olayların tekrarlanacağına artık inanılmadığı gibi, büyücülere ve hayaletlere de inanılmıyordu. Babalarımız, hoşgörü ve uzlaşma kültürünün o tartışılmaz birleştirici gücüne çok güveniyorlardı, uluslar ve mezhepler arasındaki farklılaşmanın yerini yavaş yavaş insan onuruna yakışır bir anlayışın alacağına ve böylece barış ve güvenlik gibi en yüce değer-

lerin tüm insanlıkça paylaşılacağına içtenlikle inandıklarını söylüyorlardı.

“Güvenlik” sözcüğünü bir hortlakmış gibi sözlüklerinden atan, insanlığın teknik bakımdan ilerleyişini hızlı bir ahlaki yükselişin takip edeceğini düşünen ve böylesi bir idealizm yüzünden gözleri kamaşmış kuşağın iyimserlik çılgınlığını küçümsemek bugünün bizleri için çok kolaydır. Kolektif bir canavarlığın ortaya çıkmasının hiç de sürpriz olmayacağını bu yeni yüzyılda öğrenen, yaşadığımız her günün geçmiş günlerden daha beter olacağını gören bizim kuşak, insanların ahlaki yönden eğitilebileceğine kuşkuyla bakıyor. Eğer Freud kültürümüzün ve medeniyetimizin yıkıcı güçlerin tahribatlarına dayanamayacak kadar ince bir tabakadan ibaret olduğunu söylüyorsa, haklılık payı var demektir. Bizler ayaklarımızı basacak güvenli bir topraktan yoksun, hak ve özgürlükleri elinden alınmış bireyler olarak yaşamaya alışmak zorunda kaldık. Babalarımızın dinini, insanlığın hızla ve sürekli yükselişine olan inancımızı kendi varlığımız uğruna çoktan feda ettik; bin yıllık insancıl çabaların bir felaket karşısında tek bir hareketle geriye atıldığını görmüş ve acı deneyimler edinmiş olan bizlere, onların aceleci iyimserliği çok basit geliyordu. Ama babalarımızın sahip olduğu bu iyimserlik havası salt bir kuruntu bile olsa, yine de asil ve çok etkileyici bir kuruntuydu, günümüzün sloganlarından daha insani ve daha anlamlıydı. Edindiğim bütün deneyimler ve yaşadığım hayal kırıklıklarına rağmen, içimde tuhaf bir şeyler kalmıştı, ondan bir türlü kopamıyordum. İnsanın çocukken içinde yaşadığı dönemin havasından kanına karışan şeyler, hiçbir zaman ondan ayrılmıyor. Yaşadığım her gün kulaklarıma çarpan her türlü şeye rağmen, benim ve sayısız kader yoldaşımın maruz kaldığı bunca alçaltılmalara ve zorlu sınavlara rağmen, durumun tekrar düzeleceğine, her şeye, her

şeye rağmen tekrar düzeleceğine olan inancımı ve gençlik heyecanımı bütünüyle kaybetmedim. Bugün içinde bulunduğumuz korkunun bizi düşürdüğü derin uçurumdan yarı kör bir halde, şaşkın ve paramparça olmuş ruh halimizle dışarı çıkmaya çalışırken, başımı yukarıya kaldırıp çocukluk dünyanın üstüne parıldayan o eski takım-yıldızlara bakıyorum sürekli ve bu çöküşün ileriye, daha ileriye gidişin sonsuz ritminin içinde sadece kısa bir ara olduğunu düşünüyor ve bu eski güven duygusuyla kendimi teselli ediyorum.

Bu büyük fırtına benim parlayan yıldızlarımı dar-madağın ettiği için, o güvenli dünyanın bir düşler şatosu olduğunu bugün çok iyi anlamış bulunuyoruz. Ama benim annem ve babam sanki taştan sapa sağlam bir evde oturuyorlarmış gibi bu güvenli şatoda bir ömür boyu yaşamışlardı. Ne bir fırtına ne sert bir esinti onların bu sıcak ve rahat yuvalarına bir kere olsun girebilmişti; esen sert rüzgârlara karşı özel bir korumaları vardı kuşkusuz: Onlar zaman içinde zengin olmuş ve hatta çok zengin olmuş varlıklı insanlardı, o dönemde bu zenginlik pencere ve duvarların sıkı sıkı kapanmasını sağlıyordu. Onların yaşam biçimleri “iyi halli Yahudi burjuvazisi” denilen zümre için tipik bir örnekti; Viyana kültürüne çok önemli katkılar sunmuş olan bu insanlar, bunun karşılığı olarak ne yazık ki kökten yok edilmişlerdi. Öyle ki şimdi ben onların huzurlu ve sessiz yaşamlarını anlatırken, aslında kişisel olmayan bir şeyden söz etmiş olmuyorum: Tüm değerlerin güvence altına alındığı o yüzyılın Viyana’sında annem ve babam gibi on bin hatta yirmi bin aile yaşıyordu.

Babamın ailesi Moravyalıydı. Buranın kırsal kesimlerindeki küçük köylere yerleşmiş olan Yahudi cemaati, köylülerle ve küçük burjuvalarla tam bir uyum içerisinde yaşayıp gidiyordu. Bu bakımdan her türlü baskıdan ve

“AKLIN VE SAĞDUYUNUN
KİTLELERİN DUYGULARINA KARŞI
İHANETİYLE SAVAŞACAKTİM.”

STEFAN

ZWEIG

DÜNÜN
DÜNYASI

15. BASKI

Çeviri: KASIM EĞİT - YADİGAR EĞİT

♥ can
modern